3.4. Kültürel Hayat

İslam öncesi dönemde Arap Yarımadası'nda okuma yazma oranı düşüktü. Araplar şiir, dilbilgisi, edebiyat, belagat, hitabet, soybilim gibi konularda diğer topluluklara nazaran ileri düzeydeydiler. Güçlü hafızalarında çevre ülkelerde duydukları masalları, hikâyeleri ve peygamber kıssalarını muhafaza ediyorlardı. Ayrıca şiir, onların hayatının vazgeçilmez bir parçasıydı. Ticaretin vermiş olduğu fırsatı iyi değerlendirenler, çok farklı toplulukları ve devletleri gezip görme imkânı elde ettiklerinden coğrafya, tarih, kâhinlik, büyücülük gibi alanlarda bilgi sahibiydiler.

Arapça, Arabistan Yarımadası'nda ilkçağlardan beri kullanılan bir dildi. Tarihî süreçte büyük medeniyetlerin, kültürlerin ve imparatorlukların kullandığı uygarlık dillerinden biri olmuştu.

İslam öncesi dönemde Mekke'de okuryazarlara "kitabiler" deniliyordu. Okuması yazması olmayanlar da "ümmiler" olarak adlandırılıyordu. Mekke toplumunda ümmiler de çoğunluktaydı. Ümmi, öğrenim görmemiş, okuma yazma bilmeyen demektir.[30] Okuma yazma bilmemek anlamında kullanılan ümmilik, cahil ve bilgisiz anlamına gelmemektedir. Ümmi olup bilgili olan insanlar da mevcuttu. Güçlü hafızaları ve ezber kabiliyetleriyle ümmiler, duydukları şiir ve benzeri metinleri ezberleyebiliyordu.

Araplar arasında, şiir okuyabilmek bir üstünlük sayılır ve şairlere saygı duyulurdu.

Okuryazarlar çoğunlukla şehir merkezlerinde yaşıyordu. Mekkelilerin de çoğunluğu okuryazardı. Araplar arasındaki okuryazar oranı en düşük kesim bedevilerdi. Çok sınırlı sayıda Hicaz bölgesinin bazı yerlerinde yaşayan bedevi kabileler arasında okuma yazma bilenlere rastlanıyordu.

Mekkeliler arasında sadece ticaret sebebiyle şehirlerde yaşayan liderler, zenginler, tüccarlar, okuma yazma biliyorlardı. Orta tabakadan avam, mevali ve köleler arasında okuma yazma bilenlerin oranı oldukça düşüktü.

Güçlü hafıza ve ezber yeteneği, Arap toplumunda sözlü edebiyat geleneğinin gelişmesini sağladı. Yazıyla ifade edilmesi gereken her şey, asırlar boyu ezberlenerek aktarılmıştı.

İslamiyetten önce tabaklanmış ve işlenmemiş deri ile özel bir deri türü olan parşömen en yaygın yazı malzemesi olarak kullanılıyordu. Ayrıca lihaf isimli ince beyaz taşlar, hurma ağacının yaprakları, develerin kürek kemiği, kumaş ya da bez parçaları, tahtadan yapılmış yazıya müsait tabletler yazı malzemesi olarak kullanılıyordu.[31]

Arap toplumunda şiir ve edebiyatın ayrı bir yeri vardı. İslam öncesi Arap edebiyatı içerisinde şiir çok gelişmişti. Araplar arasında, şiir okuyabilmek bir üstünlük sayılır ve şairlere saygı duyulurdu.

30. İbni Manzur, Lisanu'l-Arab, C 12, s.34.
31. Muhsin Demirci, Kuran Tarihi, s.101.

Şairler, Mekke yakınlarında kurulan panayırları gezerek katılanlara şiirler okurlardı. Şiirlerde çoğu zaman göçebe yaşayışını, sevgiliye ilişkin duyguları, inanışları ve yiğitlikleri anlatırlardı.

İslam öncesi Arap şiirinden günümüze ulaşabilen en önemli örnek "Muallakayı Seb'a" adı verilen "Yedi Askı" şiirleridir. Bu şiirler, Ukaz Panayırı'nda düzenlenen şiir yarışmalarında beğenilerek Mısır ketenine yazılır ve Kâbe'nin duvarına asılırdı. Her şairin şiiri asılmazdı. Asılmaya değer görülenler, jüri tarafından seçilirdi. Bu yarışmada şiiri seçilen şair çok meşhur olur ve diğer kabileler onu ziyaret edip tebriklerini sunardı.[32]

Araplar güçlü hafızalarıyla şairlerin şiirlerini, sözlerini ve hatiplerin konuşmalarını ezberliyordu. Araplar arasında, kıssa, hikâye, atasözleri, masallar, muamma denilen bilmeceler, efsaneler yaygındı.

Mekke ve diğer şehirlerdeki Yahudi ve Hristiyanların çoğu okuryazardı. Yahudilerin dilleri İbraniceydi. Hristiyanlar ise Aramice, Süryanice, Latince konuşuyor ve bu dilleri iyi biliyorlardı. Ayrıca bunlar yaşadıkları bölgenin dili Arapçayı da çok iyi bilmekteydiler. Yahudi ve Hristiyan azınlıklar Mekke ve Medine ileri gelenlerinin çocuklarına yabancı dil öğretmekteydiler. Zira aralarında zengin Mekkeli ve Medinelilerin evlerinde hizmetli olarak çalışanlar vardı.

Araplar arasında başka ülkelere sık sık ticaret yolculukları yaptıkları için Yunanca, Latince, Aramice, Süryanice, Kıptice, Farsça ve Habeşce gibi dilleri bilenler vardı.[33]

Araplar arasında Yunanca, Latince, Aramice, Süryanice, Kıptice, Farsça ve Habeşce gibi dilleri bilenler vardı.

Araplarda tarih bilinci anlamında soy ve şecere bilgisi önemsenirdi. Soy kütüğünü ezbere bilmek çok önemli bir maharet sayılırdı. Bu sebeple Araplar "Eyyamü'l-Arap" denilen, çöldeki kabileler arasında yüzyıllardır süregelen kabile savaşlarını anlatan nesirleri öğrenirlerdi.

32. Heyet, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C 1, s. 164.
33. Heyet, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C 1, s. 262.

Okuma yazma bilenlerin oranının düşük olmasına rağmen Mekkeliler güçlü hafızları ile kültürlerini şiirlerini ve edebiyatlarını yüzyıllardır nesilden nesile taşımayı başarmışlardı.

TANIMLAYALIM

Aşağıdaki kavramları birer cümle ile tanımlayınız.

Mevali::

Yesrib:

Dar'un-nedve:

Bedevi:

Hanifler:

Cahiliye:

34. Şehrin ismi hicretten sonra Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından "Medinet'ül Münevvere" (aydınlanmış şehir) olarak değiştirilmiştir.